

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»

Кафедра сімейної та спеціальної педагогіки і психології

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ,
ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

СПЕЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

*для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 Дошкільна освіта*

Одеса 2023

УДК 159.923

*Рекомендовано до друку Вченою радою Державного закладу
«Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
протокол № від 2023 року*

Рецензенти:

Лефтеров В.О. – доктор психологічних наук, професор, перший проректор Міжнародного гуманітарного університету, м. Одеса

Бабчук О.Г. – кандидат психологічних наук, доцент, завідувачка кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології ПНПУ імені К.Д. Ушинського

Коргун Л.М. Методичні рекомендації до проведення практичних занять, організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Спеціальна психологія» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 012 Дошкільна освіта. Одеса, Університет Ушинського, 2023. 57 с.

Методичні рекомендації до проведення практичних занять, організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Спеціальна психологія» містять: передмову, загальну інформацію про навчальну дисципліну, теми лекційного курсу, плани семінарських занять, питання для самоперевірки, вимоги до виконання самостійної роботи, перелік індивідуальних науково-дослідних завдань, тестові завдання, глосарій.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ОПИС ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
1.1 Опис навчальної дисципліни.....	6
1.2 Критерії оцінювання за різними видами роботи.....	7
РОЗДІЛ 2. ТЕМИ ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ	12
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	16
3.1. Теми практичних занять.....	16
РОЗДІЛ 4. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ	28
РОЗДІЛ 5. ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ	36
5.1 Приблизна тематика для ІНДЗ.....	36
5.2 Методичні вказівки щодо оформлення ІНДЗ.....	38
РОЗДІЛ 6. КОНТРОЛЬНІ ЗАСОБИ ПЕРЕВІРКИ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРАКТИЧНОЇ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	39
6.1. Приклади тестових завдань для поточного контролю.....	39
ГЛОСАРІЙ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53
ДОДАТКИ	55

ВСТУП

Спеціальна психологія є дисципліною, що забезпечує підготовку майбутніх вихователів та логопедів до здійснення психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами. Обов'язковою складовою інклюзивного навчання є корекційно-розвивальна робота, яка зазвичай здійснюється логопедом. Розуміння специфічних закономірностей розвитку, що відхиляється від норми, його причин, вміння простежувати вплив первинного дефекту на виникнення порушень окремих вищих психічних функцій і порушення поведінки дітей, допоможе майбутнім фахівцям в області дошкільної педагогіки та логопедії виконувати свої функціональні обов'язки, спираючись на знання різних порушень розвитку дитини, правильно планувати виховну та корекційну роботу і знаходити індивідуальний підхід до дітей з особливими потребами.

Метою викладання навчальної дисципліни «Спеціальна психологія» є: підготувати студентів, що опановують спеціальність «Дошкільна освіта» до роботи з різними категоріями дітей з особливими освітніми потребами, надати знання про особливості психічного розвитку дітей з різними видами дизонтогеній, вміння їх розрізняти та надавати освітню та корекційну допомогу з урахуванням особливостей психічного розвитку дитини.

Очікувані програмні результати навчання:

ПР-03 Розуміти природу і знати вікові особливості дітей з різними рівнями розвитку, особливості розвитку обдарованих дітей, індивідуальні відмінності дітей з особливими освітніми потребами.

ПР-07 Планувати освітній процес в закладах дошкільної освіти з урахуванням вікових та індивідуальних можливостей дітей раннього і дошкільного віку, дітей з особливими освітніми потребами та складати прогнози щодо його ефективності.

ПР-08 Вміти складати індивідуальні програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами та необхідні для навчання документи; бути знайомим з універсальним дизайном в освіті та розумним пристосуванням

ПР-10 Бути знайомим з програмою раннього втручання, розуміти можливості опори на нього в подальшій роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Очікувані результати вивчення дисципліни:

знати:

- визначення, основні види дизонтогеній і причини їхнього виникнення;
- загальні закономірності розвитку, що відхиляється;
- особливості психічного розвитку дітей які страждають на дизонтогенії, що плинуть за типом ретардації, дефіцитарності, асинхроній; а також таких, що сполучають декілька дефектів;

вміти:

- виявляти й систематизувати патологічну симптоматику й грамотно її кваліфікувати;
- розрізняти первинний дефект і вторинні відхилення у розвитку і відслідковувати їх роль у розвитку дитини;
- розбудовувати модель психолого-педагогічного супроводу щодо дітей з відхиленнями у розвитку в умовах інклюзивного навчання;
- запобігати прояву та проводити корекцію вторинних відхилень у психічному розвитку;
- застосовувати набуті знання у власній педагогічній діяльності в умовах реалізації інклюзивної моделі навчання.

Унаслідок досягнення результатів навчання здобувачі вищої освіти в контексті змісту навчальної дисципліни мають опанувати такі компетентності:

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі розвитку, навчання і виховання дітей раннього і дошкільного віку із застосуванням теорії і методики дошкільної освіти в типових і невизначених умовах закладів дошкільної освіти загального, спеціалізованого типу і сім'ї

Загальні компетентності (ЗК):

КЗ-3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу

КЗ-7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

КЗ-8. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Спеціальні компетентності:

КС-1. Здатність працювати з джерелами навчальної та наукової інформації

КС-6. Здатність до виховання в дітей раннього і дошкільного віку навичок свідомого дотримання суспільно визнаних морально-етичних норм і правил поведінки.

КС-15. Здатність до індивідуального і диференційованого розвитку дітей раннього і дошкільного віку з особливими освітніми потребами відповідно до їхніх можливостей

КС-16. Здатність до виховання в дітей раннього і дошкільного віку толерантного ставлення та поваги до інших, попередження та протидії булінгу.

КС-18. Здатність знаходити, опрацьовувати потрібну освітню і психологічну інформацію та застосовувати її в роботі з дітьми, батьками.

КС-20. Здатність до самоосвіти, саморозвитку, до безперервності в освіті для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, перетворення набуття освіти в процес, який триває впродовж усього життя людини.

РОЗДІЛ 1.
1.1. ОПИС ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, ОПП. спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань: 01 Освіта/ Педагогіка	Статус дисципліни : обов'язкова	
Модулів – 1	ОПП Дошкільна освіта. Логопедія Спеціальність: 012 Дошкільна освіта. Додаткова спеціальність: Логопедія	Рік навчання:	
Змістових модулів – 4		3-й	3-й
ІНДЗ: презентація до однієї з запропонованих тем		Семестр	
Загальна кількість годин -120		6-й	6-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 4,5	Рівень вищої освіти: перший, (бакалаврський)	Лекції	
		16год.	4 год.
		Практичні, семінарські	
		20год.	8 год.
		Самостійна робота	
		64 год.	88год.
		ІНДЗ	
		20годин	
Вид контролю:			
екзамен	екзамен		

1.2. Критерії оцінювання за різними видами роботи

Вид роботи	бали	Критерії
Практичні завдання	1 бал	Здобувач відтворює незначну частину навчального матеріалу, має поверхові уявлення про предмет вивчення, неаргументовано висловлює думку. Використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали, виконує практичні завдання за умови сторонньої допомоги
	2 бали	Знання здобувача є достатньо повними, він самостійно застосовує відповідний навчальний матеріал, виконуючи практичні завдання; аналізує, робить висновки. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але припускається неточностей. Здобувач самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали виконуючи практичні завдання. Виконані завдання у цілому відповідають вимогам, хоча мають незначні огріхи.
	3 бали	Здобувач володіє міцними знаннями, оперує ними при виконанні практичних завдань. Самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали виконуючи практичні завдання. Не припускається помилок при їхньому виконанні. Здобувач виступає експертом практичних завдань, що виконали однокурсники.
Самостійна робота	0 балів	Здобувач розпізнає деякі об'єкти вивчення та визначає їх на побутовому рівні, може описувати деякі об'єкти вивчення; має фрагментарні уявлення з предмета вивчення; виконує елементарні прийоми практичних завдань.
	1 бал	Здобувач знає окремі факти, що стосуються навчального матеріалу; виявляє здатність елементарно висловлювати думку; самостійно та за допомогою викладача може виконувати частину практичних завдань; знає послідовність виконання завдання; практичні завдання містять багато суттєвих відхилень від установлених вимог, при їх виконанні потребує систематичної допомоги

		викладача.
	2 бали	Здобувач самостійно і логічно відтворює фактичний і теоретичний матеріал та наводить приклади; володіє навчальним матеріалом і використовує набуті знання, уміння у стандартних ситуаціях; самостійно виконує практичні завдання відповідно до методичних рекомендацій; практичні завдання мають окремі помилки; користується необхідними навчально-методичними матеріалами.
	3 бали	Здобувач володіє глибокими знаннями, демонструє відповідні компетентності, використовує їх у нестандартних ситуаціях, самостійно працює з інформацію у відповідності до поставлених завдань; систематизує та узагальнює навчальний матеріал; самостійно користується додатковими джерелами інформації; без похибок виконує та аналізує практичні завдання.
ІНДЗ: презентація до однієї з запропонованих тем	0-4 балів	Завдання копіює текст підручника, не містить самостійно здобутих матеріалів, є повним або частковим плагіатом. Характеризується фрагментарністю, думки викладаються на елементарному рівні; потребує збагачення й урізноманітнення лексики і граматична будова мовлення; зміст не відповідає запропонованій темі; наведені аргументи не є доречними; прикладу немає або він не є доречним.
	5-10 балів	Завдання спирається на підручник, але містить самостійно здобуті матеріали. За обсягом завдання сягає норми, тему загалом розкрито, виклад загалом зв'язний; наведені приклади; робота характеризується недоліками за показниками: помітний її репродуктивний характер, відсутня самостійність суджень, їх аргументованість, добір слів не завжди вдалий, неточно дібрані слова й синтаксичні конструкції.
	11-15 балів	Самостійно побудований послідовний, повний, логічно викладений текст; сформульовано тезу, що відповідає запропонованій темі; загалом

		розкрито тему, висловлено основну думку; наведено один доречний аргумент; вдало дібрано лексичні засоби; наведено один доречний приклад; висновок відповідає запропонованій темі; у роботі виявлені недоліки за показниками: тезу чітко не сформульовано, відсутність виразної особистісної позиції, належної її аргументації тощо.
	16-20 балів	Завдання виконано самостійно з долученням матеріалів з різних джерел; тему висвітлено повно та вичерпно; проаналізовано різні погляди на той самий предмет, наведено доречні аргументи, приклади переконливі, конкретизовані; цілісний, послідовний і несуперечливий розвиток думки (логічність і послідовність викладу); висновок відповідає запропонованій темі й органічно впливає зі сформульованої тези, аргументів і прикладів; робота відзначається багатством слововживання та художньою цінністю. Тези з теми містять самостійно побудовані схеми та графіки.

Критерії оцінювання підсумкового контролю (екзамен)

Для навчальної дисципліни «Спеціальна психологія», яка за навчальним планом передбачає підсумковий контроль у формі екзамену, відводиться 20 балів. Здобувач може скласти екзамен, якщо кількість отриманих впродовж вивчення дисципліни балів не менше 40.

Бали	Критерії
0 балів	Здобувач не відповідає на запитання.
1-5 балів	Здобувач розпізнає деякі об'єкти вивчення та визначає їх на побутовому рівні, може описувати деякі об'єкти вивчення; має фрагментарні уявлення з предмета вивчення; використовує елементарні прийоми виконання практичного завдання.
6-10 балів	Здобувач знає окремі факти, що стосуються навчального матеріалу; виявляє здатність елементарно висловлювати думку; виконує частину практичного завдання.
11-15 балів	Здобувач надає відповіді на запитання в цілому правильні, але здобувач припускається помилок у визначеннях.

	Здобувач робить власні висновки, наводить приклади практичного використання; виконує практичне завдання з незначними огріхами.
16-20 балів	Здобувач надає відповіді на запитання повні, обґрунтовані, логічно побудовані, з прикладами практичного використання; відповідаючи, здобувач розмірковує, робить власні висновки виконує правильно практичне завдання.

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів	Критерії оцінки
Відмінно (90-100 А)	Здобувач демонструє міцні знання навчального матеріалу в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, правильно й обґрунтовано приймає необхідні рішення в різних нестандартних ситуаціях; реалізує теоретичні положення навчальної дисципліни виконуючи практичні завдання у сфері спеціальної психології. При виконанні практичних завдань проявляє вміння самостійно вирішувати поставлені завдання, активно включається в обговорення, відстоює власну точку зору в питаннях та рішеннях, що розглядаються. Оцінка нижче 100 балів обґрунтовується недостатнім розкриттям теоретичних питань навчальної дисципліни, або тим, що студент проявляє невпевненість в тлумаченні теоретичних положень чи складних практичних завдань.
Добре (82-89 В)	Здобувач демонструє знання, володіння матеріалом в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, робить на їхній основі аналіз можливих ситуацій та вміє застосовувати теоретичні положення при вирішенні практичних задач у сфері спеціальної психології, але припускається несуттєвих помилок. При виконанні практичних завдань, здобувач самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких є незначною.
Добре (74-81 С)	Здобувач на достатньому рівні володіє навчальним матеріалом, знає основні теоретичні положення, що відповідають програмі навчальної дисципліни, аналізує можливі практичні ситуації та вирішує їх, але припускається помилок які усуває за підтримки з боку викладача або однокурсників. Пояснює основні положення, дає правильні відповіді щодо зміни психологічних форм, методів роботи у сфері спеціальної психології при заданій зміні вихідних параметрів. Помилки у відповідях не є системними, впевнено працює за алгоритмом.
Задовільно	Здобувач розуміє основні положення навчальної дисципліни,

(64-73 D)	котрі є визначальними і орієнтується у напрямі вирішення практичних завдань. Здобувач розуміє практичні завдання, має пропозиції щодо напрямку їх вирішення. Самостійно вирішує завдання за зразком, допускає значну кількість неточностей, помилок, котрі усуває під керівництвом викладача, підтримки з боку однокурсників. Розуміє основні правила, морально-етичні норми у сфері спеціальної психології.
Задовільно (60-63 E)	Здобувач поверхнево опанував навчальний зміст, передбачений програмою навчальної дисципліни, володіє основними положеннями на мінімально допустимому рівні. Знання щодо організації роботи у сфері спеціальної психології несистемні, фрагментарні. Виконання практичних завдань, формалізоване: є відповідність алгоритму, виконує практичні завдання за підтримки з боку викладача зі значними труднощами; демонструє нестійкі навички міжособистісної взаємодії, але відсутнє глибоке розуміння спеціальної психології.
Незадовільно (35-59 FX)	Здобувач має фрагментарні знання, опанувавши менше половини обсягу навчального змісту, передбаченого програмою навчальної дисципліни. Відсутнє цілісне усвідомлення навчального матеріалу. Здобувач працює пасивно, практичні завдання виконує переважно з помилками, виправляє помилки лише при виконанні нескладних практичних завдань. Здобувач допускається до повторного складання екзамену
Незадовільно (0-34 F)	Здобувач не виконує вимоги програми навчальної дисципліни: не сформовані знання уміння та навички. Здобувач не допускається до екзамену та проходить повторне вивчення дисципліни.

Шкала оцінювання за всіма видами контролю:

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90–100	A	відмінно
82–89	B	добре
74–81	C	
64–73	D	задовільно
60–63	E	
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

РОЗДІЛ 2.

ТЕМИ ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ

Змістовий модуль 1. Загальні питання спеціальної психології

Тема 1.1. Спеціальна психологія як самостійна галузь науки й практики.

Причини виникнення відхилень у розвитку.

Основні розділи спеціальної психології. Сучасні уявлення про нейротиповий розвиток й розвиток, що відхиляється від норми. Фактори психічного розвитку людини. Види розвитку, що відхиляється (дизонтогенії). Обдарованість як відхилення від норми розвитку. Загальні закономірності розвитку, що відхиляється, за Л.С.Виготським, В.І.Лубовським й ін. Типи дизонтогеній. Роль вихователя та логопеда в супроводі дитини з відхиленнями у розвитку в ЗДО. Ендогенні й екзогенні причини, що викликають відхилення в розвитку. Вплив ендогенних факторів на подальший розвиток дитини. Психофізичні вади, які можуть бути викликаними ендогенними факторами. Екзогенні фактори, їх роль в виникненні вад психофізичного розвитку. Пренатальний, інтранатальний та постнатальний періоди розвитку та їх уразливість щодо виникнення вад психофізичного розвитку. Фактори, що викликають вади в пренатальному періоді розвитку. Поняття про тератогени, види тератогенів, принципи дії тератогенів. Фактори, що викликають психофізичні вади в інтранатальному періоді розвитку. Шкала Апгар. Фактори, що викликають вади розвитку в постнатальному періоді.

Змістовий модуль 2. Психологічні особливості дітей з дизонтогеніями, що плинуть за типом ретардації

Тема 2.1. Психологічні особливості дитини з розумовою відсталістю.

Психічний розвиток при дизонтогеніях, що плинуть за типом ретардації. Причини виникнення розумової відсталості. Класифікація розумової відсталості за ступенем важкості. Особливості розвитку пізнавальної сфери дітей з розумовою відсталістю різного ступеню. Особливості особистісного розвитку й розвитку емоційно-вольової сфери дітей з розумовою відсталістю

різного ступеню у дошкільному віці. Особливості діяльності дітей з розумовою відсталістю різного ступеню у дошкільному віці. Особливості психолого-педагогічного супроводу дитини з розумовою відсталістю в закладі дошкільної освіти. Особливості логопедичної та психологічної допомоги дітям з розумовою відсталістю у дошкільному віці.

Тема 2.2. Психологічні особливості дітей із затримкою психічного розвитку.

Причини й механізм виникнення затримки психічного розвитку. Класифікація К.С.Лебединської за етіопатогенетичним принципом. Прояви різних форм ЗПР. Особливості розвитку пізнавальної сфери дітей зі ЗПР у дошкільному віці. Особливості розвитку особистості й емоційно-вольової сфери. Особливості діяльності дітей, які мають слабо виражені відхилення в ментальному розвитку. Питання психолого-педагогічного супроводу при дизонтогеніях, що плинуть за типом ретардації. Особливості психологічної та логопедичної допомоги дітям з затримкою психічного розвитку у дошкільному віці.

Змістовий модуль 3. Психологічні особливості дітей з дизонтогеніями, що плинуть за типом дефіцитарності

Тема 3.1. Психологічні особливості дітей з порушеннями слуху.

Психічний розвиток при дизонтогеніях за типом дефіцитарності. Причини порушень слуху. Психолого-педагогічна класифікація порушень слухової функції в дітей. Особливості розвитку пізнавальної сфери в дітей з порушеннями слуху. Особливості особистісного розвитку й розвитку емоційно-вольової сфери дітей з порушеннями слуху в залежності від умов, в яких перебуває дитина в родині. Особливості діяльності дітей з порушеннями слуху в дошкільному віці. Питання психолого-педагогічного супроводу в закладі дошкільної освіти при порушеннях слухової функції в дітей. Особливості психологічної та логопедичної допомоги дітям з порушеннями слуху в дошкільному віці.

Тема 3.2. Психологічні особливості дітей з порушеннями зору.

Причини порушень зору. Класифікація порушень зорової функції в дітей. Особливості розвитку пізнавальної сфери дітей дошкільного віку з порушенням зору. Особливості особистості й емоційно-вольової сфери дошкільнят з порушеннями зору. Особливості діяльності дітей дошкільного віку з порушеннями зору. Питання психолого-педагогічного супроводу в закладі дошкільної освіти при порушеннях зорової функції в дітей. Особливості психологічної та логопедичної допомоги дітям з порушеннями зору в дошкільному віці.

Тема 3.3. Психологічні особливості дітей з порушеннями мовлення та функцій опорно-рухового апарату.

Причини первинних мовленнєвих порушень. Види мовленнєвих порушень. Особливості розвитку пізнавальної сфери дітей з важкими порушеннями мовлення. Особливості особистості й емоційно-вольової сфери дітей з порушеннями мовлення. Особливості діяльності дітей з важкими порушеннями мовлення. Питання психолого-педагогічного супроводу при важких порушеннях мовлення в дітей дошкільного віку. Особливості психологічної та логопедичної допомоги дітям з важкими порушеннями мовлення в дошкільному віці. Специфіка рухового розвитку при дитячому церебральному паралічі. Структура рухового порушення при дитячому церебральному паралічі. Особливості розвитку пізнавальної сфери в дітей із церебральними паралічами. Особливості особистості й емоційно-вольової сфери дітей з порушенням функцій рухового апарату. Особливості діяльності дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату. Питання психолого-педагогічного супроводу при порушеннях функцій опорно-рухового апарату в дітей. Особливості психологічної та логопедичної допомоги дітям з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в дошкільному віці.

Змістовий модуль 4. Психологічні особливості дітей з дизонтогеніями, що

плинуть за типом асинхронній

Тема 4.1. Особливості психічного розвитку дітей з розладами аутистичного спектру.

Психічний розвиток при дизонтогеніях за типом асинхронній. Причини й механізми виникнення розладів аутистичного спектру. Психологічна сутність РАС, його ознаки. Визначення аутизму за Л.Каннером. Риси поведінки дитини, її ознаки, за якими батьки дитини в ранньому віці можуть зрозуміти, що є необхідність звернутися до фахівця, якій допоможе розібратися з діагнозом.

Класифікація за ступенем важкості. Особливості розвитку пізнавальної сфери дитини з РАС. Особливості особистості й емоційно-вольової сфери. Особливості діяльності дітей дошкільного віку із РАС. Питання психолого-педагогічного супроводу при розладах аутистичного спектру. Методи та моделі психолого-педагогічного втручання при РАС. Особливості психологічної та логопедичної допомоги дітям дошкільного віку з розладами аутистичного спектру.

Тема 4.2. Психологічні особливості дітей зі складними порушеннями розвитку.

Причини складних порушень розвитку. Класифікації дітей зі складними порушеннями розвитку. Особливості розвитку пізнавальної сфери дітей зі складними порушеннями розвитку. Особливості особистості й емоційно-вольової сфери дітей зі складними порушеннями розвитку в дошкільному віці. Особливості діяльності дітей зі складними порушеннями розвитку в дошкільному віці. Питання психолого-педагогічного супроводу в закладах дошкільної освіти при складних порушеннях розвитку в дітей. Особливості психологічної та логопедичної допомоги дітям зі складними порушеннями розвитку. Раннє втручання, як система спеціально організованої психологічної, соціальної, медичної і педагогічної допомоги сім'ям, які виховують дітей від народження до чотирьох років із порушенням розвитку, спрямованої на розвиток дитини.

РОЗДІЛ 3.
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ
ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

3.1. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин	
		денна	заочна
1.	<i>Семінар: «Спеціальна психологія як самостійна галузь науки й практики».</i>	2	1
2.	<i>Вирішення практичних завдань: «Причини виникнення відхилень у розвитку»</i>	2	-
3	<i>Семінар: «Психологічні особливості дитини з розумовою відсталістю»</i>	2	1
4.	<i>Дискусія: «Психологічні особливості дітей з затримкою психічного розвитку. Норма чи патологія?»</i>	2	1
5.	<i>Рольова гра: «Психологічні особливості дітей з порушенням слуху».</i>	2	1
6.	<i>Семінар: «Психологічні особливості дітей з порушенням зору»</i>	2	
7.	<i>Круглий стіл: «Психологічні особливості дітей з порушеннями мовлення»</i>	2	
8.	<i>Вирішення практичних завдань: «Психологічні особливості дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату»</i>	2	1
9	<i>Дискусія.: «Особливості психічного розвитку дітей з розладами аутистичного спектру аутизму. Що далі?»</i>	2	1
10.	<i>Круглий стіл «Психологічні особливості дітей зі складними порушеннями розвитку»</i>	2	1
	Разом	20	8

Тема 1. Семінар «Спеціальна психологія як самостійна галузь науки й практики».

Форма організації на занятті :участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

1. Предмет вивчення спеціальної психології. Розділи спеціальної психології.
2. Статистична, функціональна та ідеальна норма розвитку.
3. Фактори, які можуть викликати відхилений розвиток.
4. Визначення дизонтогенії. Інші терміни, що позначають дітей з дизонтогеніями.
5. Види психічного дизонтогенезу. Класифікація психофізичних порушень в дітей.
6. Закономірності розвитку, що відхиляється, за В.И.Лубовським .

Обов'язкове практичне завдання:

1. Скласти короткий словник термінів до даної теми.
2. Зробити слайд с наочним порівнянням понять «корекція» й «компенсація».
3. Знайти в мережі Інтернет, представити на загальний розгляд та пояснити відео (слайди) з наочним представленням різних категорій дітей з порушеннями розвитку.
4. Визначити роль, яку грає логопед (психолог ЗДО) у корекції відхиленого психічного розвитку.

Рекомендована література

1. Дефектологічний словник: навчальний посібник/ за редакцією В.І.Бондаря, В.М.Синьова. Київ: МП Леся, 2011. 528 с.
2. Кобильченко В., Омельченко І. Спеціальна психологія: Навч. посіб. Київ: Академія, 2020. 224 с.
3. Колупаєва, А. А., Савчук Л.О. Діти з особливими потребами та організація їх навчання. наук.-метод. посіб. / А.А. Колупаєва, Л.О. Савчук, К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. – 274 с
4. Коргун Л.Н. Дети с отклонениями в развитии. Психологические особенности. Психолого-педагогическая диагностика: Учебное пособие для студентов психолого-педагогического профиля. Одесса: ТОВ «Лерадрук», 2012. 277с.
5. Психологічний супровід інклюзивної освіти: підручник/за заг.ред. Т.О.Докучиної. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2020.172 с.

Тема 2. Вирішення практичних завдань: «Причини виникнення відхилень у розвитку»

Форма організації на занятті: Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком та вирішення практичних завдань:

1. Визначити дві великі групи причин, якими може бути викликаний первинний психофізичний дефект.
2. Надати визначення поняттю «ендогенний». Висвітлити вплив ендогенних факторів на розвиток дитини.
3. Надати визначення поняттю «екзогенний». Порівняти його з поняттям «ендогенний».
4. Знайти відповідь на питання, в яких періодах розвитку можуть діяти екзогенні патогенні фактори, що викликають психофізичні вади.
5. Дати визначення тератогенів. Назвати види тератогенів.

Обов'язкове практичне завдання:

1. Скласти короткий словник термінів до даної теми.
2. Підготувати слайди, що наглядно демонструють ендогенні та екзогенні причини виникнення психофізичних порушень у дітей.
3. Підготувати слайди з наочним зображенням принципів дії тератогенів
4. Ознайомитися зі шкалою Апгар та зробити слайд з наочним її зображенням.

Рекомендована література

1. Кобильченко В., Омельченко І. Спеціальна психологія: Навч. посіб. Київ: Академія, 2020. 224 с.
2. Коргун Л.Н. Дети с отклонениями в развитии. Психологические особенности. Психолого-педагогическая диагностика: Учебное пособие для студентов психолого-педагогического профиля. Одесса: ТОВ «Лерадрук», 2012. 277с.
3. Максименко С.Д. Патопсихологія. Навчальний посібник. Київ.: Центр учбової літератури,. 2018. 208 с.
4. Специальная психология: Учеб. пособие / В.И. Лубовский, Т.В.Розанова, Л.И.Солнцева и др. Академия, 2005. 464 с.
URL:<http://www.twirpx.com/file/492234/>

Тема 3. Семінар: «Психологічні особливості дитини з розумовою відсталістю»

Форма організації на занятті: Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

1. Назвати прояви, які характерні для дизонтогеній, що протікають за типом ретардації.
2. Надати визначення розумової відсталості та означити її причини.
3. Перелічити ступеня розумової відсталості з показниками IQ для кожного ступеню.
4. Охарактеризувати кожен ступінь розумової відсталості та описати, як саме вони проявляються в ранньому та дошкільному віці?
5. Співвідносити легкий, помірний, важкий й глибокий ступені розумової відсталості з дебільністю, імбецильністю й ідіотією.
6. Охарактеризувати пізнавальну сферу дитини з розумовою відсталістю.
7. Описати особливості мовленнєвого розвитку дитини дошкільного віку з розумовою відсталістю.
8. Описати особливості ігрової діяльності дітей з розумовою відсталістю.

Обов'язкове практичне завдання:

1. Визначити основні поняття та виписати їх із поясненням в словник.
2. Підібрати з інтернет-мережі короткі відео з наочною демонстрацією діяльності та поведінки дітей з різними ступенями розумової відсталості.

Рекомендована література

1. Кобильченко В., Омельченко І. Спеціальна психологія: Навч. посіб. Київ: Академія, 2020. 224 с.
2. Дидактичні та методичні засади спеціальної освіти розумово відсталих дошкільників: нав.-метод. посіб. / Н.О. Макаруч, А.М. Висоцька, О.В. Чеботарьова, та інш. Київ: Інститут спеціальної педагогіки НАПН України 2014. 337 с.
3. Доман Г. Что делать, если у вашего ребенка повреждение мозга = What To Do About Your Brain-injured Child /Перевод С.Л. Калинина. Рига: Juridiskais birojs Vindex, SIA, 2007. 329 с.

4. Коргун Л.Н. Дети с отклонениями в развитии. Психологические особенности. Психолого-педагогическая диагностика: Учебное пособие для студентов психолого-педагогического профиля. Одесса: ТОВ «Лерадрук», 2012. 277с.
5. Максименко С.Д. Патопсихологія. Навчальний посібник. Київ.: Центр учбової літератури,. 2018. 208 с.
6. Синьов В.М., Матвеева М.П., Хохліна О.П. Психологія розумово відсталості дитини: Підручник. Київ: Знання, 2008. 359 с.

Тема 4. Дискусія: «Психологічні особливості дітей з затримкою психічного розвитку. Норма чи патологія?»

Форма організації на занятті: Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком у формі дискусії:

1. Дати визначення затримки психічного розвитку.
2. Назвати типи затримки психічного розвитку за К.С.Лебединською та охарактеризувати кожен з них
3. У колективному обговоренні знайти відповідь на питання:
 - чи є затримка психічного розвитку відхиленням у розвитку?
 - Чому дітям дошкільного віку зазвичай не ставлять діагноз «розумова відсталість», а замість нього визначають «затримка психічного розвитку»?
 - Яким чином затримку психічного розвитку можна подолати?
4. Охарактеризувати особливості уваги та сприйняття дітей дошкільного віку зі ЗПР.
5. Охарактеризувати особливості пам'яті та мислення дітей дошкільного віку зі ЗПР.
6. Відповістити на запитання, у чому проявляється затримка мовленнєвого розвитку при ЗПР.
7. Відповістити на запитання, яким чином порушується розвиток емоційно-вольової сфери в дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

8. Назвати відмінні риси діяльності дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.
9. Знайти відповідь на питання, чому логопеду (практичному психологу) необхідно розрізнявати дизонтогенії, що плинуть за типом ретардації?

Обов'язкове практичне завдання:

1. Скласти короткий словник термінів до даної теми.
2. Створити слайд, на якому будуть наочно представлені дизонтогенії, що протікають за типом ретардації та визначено їх відмінність.
3. Підібрати ігрові методи розвитку сприйняття (пам'яті, уваги, мислення, довільності) дитини старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку

Рекомендована література

1. Пахомова Н.Г. Спеціальна психологія : навч. посіб. для студентів. Полтава : АСМІ, 2016. 359 с.
2. Доман Г. Как научить ребенка читать. Ласковая революция - How To Teach Your Baby To Read / Перевод Галины Кривошеиной.: АСТ Астрель, 2004. 256 с.
3. Коргун Л.Н. Дети с отклонениями в развитии. Психологические особенности. Психолого-педагогическая диагностика: Учебное пособие для студентов психолого-педагогического профиля. Одесса: ТОВ «Лерадрук», 2012. 277с.
4. Основы специальной психологии: Учеб. пособие для студ. / Под ред.. Л.В.Кузнецовой. Академия, 2005. 480 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/152669/>
5. Специальная психология: Учеб. пособие / В,И. Лубовский, Т.В.Розанова, Л.И.Солнцева и др. Академия, 2005. 464 с. URL:<http://www.twirpx.com/file/492234/>

Тема 5. Рольова гра: «Психологічні особливості дітей з порушенням слуху»
Форма організації на занятті: Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком та виконання рольових функцій:

1. Яке порушення слуху називають глухотою? Яке порушення слуху називають туговухістю? Яких дітей називають пізнооглухлими?

2. Яким чином порушується пізнавальна сфера дитини з порушеним слухом?
3. Охарактеризуйте мовлення глухої та слабочуючої дитини до початку спеціального навчання.
4. Які види мовлення використовуються при навчанні глухих?
5. Зрівняйте словесне звукове мовлення, дактильну абетку й жестову форму мови. Визначите їхню подібність і розходження.

Обов'язкове практичне завдання у вигляді рольової гри:

1. Знайти в мережі інтернет та вивчити декілька жестів з мови нечуючих та використати їх для донесення до оточуючих своїх бажань.
2. Вивчити дактильну абетку та використати її для того, щоб презентувати групі основні терміни з теми, що вивчається (зі словника до теми, що був попередньо складений)

Рекомендована література

1. Дефектологічний словник: навчальний посібник/ за редакцією В.І.Бондаря, В.М.Синьова. Київ: МП Леся, 2011. 528 с.
2. Кобильченко В., Омельченко І. Спеціальна психологія: Навч. посіб. Київ: Академія, 2020. 224 с.
3. Коргун Л.Н. Дети с отклонениями в развитии. Психологические особенности. Психолого-педагогическая диагностика: Учебное пособие для студентов психолого-педагогического профиля. Одесса: ТОВ «Лерадрук», 2012. 277с.
4. Психологічний супровід інклюзивної освіти: підручник/за заг.ред. Т.О.Докучиної. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2020.172 с.
5. Специальная психология: Учеб. пособие / В,И. Лубовский, Т.В.Розанова, Л.И.Солнцева и др. Академия, 2005. 464с.
URL:<http://www.twirpx.com/file/492234/>

Тема 6. Семінар: «Психологічні особливості дітей з порушенням зору».

Форма організації на занятті: Участь у колективному обговоренні з

динамічним зворотнім зв'язком:

1. На які категорії підрозділяють дітей з порушеннями зору?

2. Яких дітей прийнято вважати сліпими? Яких дітей відносять до категорії слабозорих?
3. Охарактеризуйте дотик сліпих і слабозорих дітей.
4. Охарактеризуйте слухове сприйняття сліпих дітей.
5. Які особливості нюху осіб з порушеним зором?
6. У чому полягає своєрідність розвитку мовлення та мислення сліпих людей?
7. Які специфічні засоби використовуються при навчанні сліпих?

Обов'язкове практичне завдання:

1. Скласти короткий словник термінів до даної теми.
2. Спробувати написати свої ім'я, використовуючи спеціальний прилад для письма сліпих (при навчанні природним способом)
3. Перегляд та обговорення мультфільму «Вне поля зрения»

Рекомендована література

1. Кобильченко В., Омельченко І. Спеціальна психологія: Навч. посіб. Київ: Академія, 2020. 224 с.
2. Костенко Т. М. Дитина з порушенням зору / Т. М. Костенко. Харків: «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 40 с.
3. Коргун Л.Н. Дети с отклонениями в развитии. Психологические особенности. Психолого-педагогическая диагностика: Учебное пособие для студентов психолого-педагогического профиля. Одесса: ТОВ «Лерадрук», 2012. 277с.
4. Психологічний супровід інклюзивної освіти: підручник/за заг.ред. Т.О.Докучиної. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2020.172 с.
5. Синьова Є.П. Тифлопсихологія. Київ: Знання, 2008. 365 с.
6. Специальная психология: Учеб. пособие / В.И. Лубовский, Т.В.Розанова, Л.И.Солнцева и др. Академия, 2005. 464 с.
URL:<http://www.twirpx.com/file/492234/>

Тема 7. *Круглий стіл*: «Психологічні особливості дітей з порушеннями мовлення»

Форма організації на занятті: Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

1. Знайти відповідь на питання, які порушення мовлення вважають важкими.
2. Охарактеризувати загальні особливості розвитку пізнавальної сфери в дітей з важкими порушеннями мовлення.
3. Охарактеризувати особливості спілкування в дітей з порушеннями мовлення.
4. Чому при деяких порушеннях мовлення може порушуватися діяльність дитини?
5. Знайдіть відповідь на питання, який вид діяльності стає найуразливішим навіть при незначних мовленнєвих порушеннях?

Обов'язкове практичне завдання:

1. Скласти короткий словник термінів до даної теми.
2. Підібрати адекватні методики для обстеження мислення, уваги, пам'яті, сприйняття дітей з порушенням мовлення
3. Підібрати адекватні методи для логопедичної (психологічної) допомоги при важких порушеннях мовлення

Рекомендована література

1. Кобильченко В., Омельченко І. Спеціальна психологія: Навч. посіб. Київ: Академія, 2020. 224 с.
2. Психологічний супровід інклюзивної освіти: підручник/за заг.ред. Т.О.Докучиної. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2020.172 с.
3. Основы специальной психологии: Учеб. пособие для студ. / Под ред.. Л.В.Кузнецовой. Академия, 2005. 480 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/152669/>
4. Специальная психология: Учеб. пособие / В.И. Лубовский, Т.В.Розанова, Л.И.Солнцева и др. Академия, 2005. 464 с. URL:<http://www.twirpx.com/file/492234/>

Тема 8. Вирішення практичних завдань: «Психологічні особливості дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату»

Форма організації на занятті: Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком та вирішення практичних завдань:

1. Дати визначення й розкрити сутність поняття "дитячий церебральний параліч"
2. Назвати загальні особливості пізнавальних процесів у дітей дошкільного віку з ДЦП.
3. Описати особливості формування різних видів діяльності дітей дошкільного віку з ДЦП.

Обов'язкове практичне завдання:

1. Скласти короткий словник термінів до даної теми.
2. Підібрати адекватні методики для обстеження мислення, уваги, пам'яті, сприйняття дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату
3. Підібрати адекватні методи для логопедичної (психологічної) допомоги дітям з порушеннями функцій опорно-рухового апарату

Рекомендована література

1. Кобильченко В., Омельченко І. Спеціальна психологія: Навч. посіб. Київ: Академія, 2020. 224 с.
2. Дитина із церебральним паралічем / О. В. Чеботарьова, Ц В., Е. А. Данілавічюте. Харків : «Ранок» ВГ «Кенгуру», 2018. 40 с.
3. Коргун Л.Н. Дети с отклонениями в развитии. Психологические особенности. Психолого-педагогическая диагностика: Учебное пособие для студентов психолого-педагогического профиля. Одесса: ТОВ «Лерадрук», 2012. 277с.
4. Специальная психология: Учеб. пособие / В,И. Лубовский, Т.В.Розанова, Л.И.Солнцева и др. Академия, 2005. 464 с.
URL:<http://www.twirpx.com/file/492234/>
5. Финни Н.Р. Ребенок с церебральным параличом. Помощь, уход, развитие. Теревинф, 2005. 336 с.

Тема 9. Дискусія: «Особливості психічного розвитку дітей з розладами спектру аутизму. Що далі?»

Форма організації на занятті: Участь у колективному обговоренні у вигляді дискусії з динамічним зворотнім зв'язком:

1. Назвати основні ознаки РДА за Каннером. Надати їх опис.
2. Охарактеризувати особливості мовленнєвого розвитку дітей з РАС.
3. У чому полягають особливості інтелектуального розвитку дітей з РАС?
4. Охарактеризувати особливості емоційної сфери дітей із РАС.
5. Описати особливості діяльності дітей з РАС.

Обов'язкове практичне завдання:

1. Визначте основні поняття та випишіть їх із поясненням в словник.
2. Переглянути надані викладачем відео матеріали та визначити на них дитину, що страждає на РАС
3. Провести дискусію щодо оцінки можливості розвитку, навчання й соціалізації дітей із синдромом раннього дитячого аутизму.
4. Ознайомитися з різними моделями корекційно-педагогічної допомоги, що може бути надана дитині, з РАС та донести їх переваги до аудиторії: Флор тайм; Денверська модель раннього втручання; АВА; ТЕАСС; Холдинг-терапія та інші.

Рекомендована література

1. Кобильченко В., Омельченко І. Спеціальна психологія: Навч. посіб. Київ: Академія, 2020. 224 с.
2. Базима Н. В. Розвиток мовлення дітей з аутизмом./ Н. В. Базима Харків: «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 144 с.
3. Душка А. Л. Дитина з розладами аутистичного спектра / А. Л. Душка. Харків : «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 32с.
4. Питерс Т. Аутизм: От теоретического понимания к педагогическому воздействию: Книга для педагогов-дефектологов /Пер. с англ. М.М.Щербаковой; под науч. ред. Л.М.Шипицыной; Д.Н.Исаева. ГИЦ ВЛАДОС, 2003. 240 с.
5. Скрипник Т.В. Феноменология аутизму. Київ: Фенікс, 2010. 320 с.

Тема 10. *Круглий стіл* «Психологічні особливості дітей зі складними порушеннями розвитку»

Форма організації на занятті: Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

1. Дати визначення складному порушенню розвитку та проаналізуйте причини складних порушень розвитку.
2. Назвіть найбільш успішні експерименти в навчанні сліпоглухих дітей.
3. Знайдіть в літературі відповідь на питання, яку роль грає навчання мовленню в розвитку сліпоглухої дитини. У якій формі відбувається первинне оволодіння мовленням?
4. Охарактеризувати відчуття й сприйняття сліпоглухих дітей.
5. Описати особливості особистості й емоційно-вольової сфери дітей і дорослих зі сліпоглухотою.
6. Охарактеризувати діяльність осіб, що страждають на сліпоглухоту.

Обов'язкове практичне завдання:

1. Визначте основні поняття та випишіть їх із поясненням в словник
2. Ознайомтеся з сайтом сліпоглухого доктора психологічних наук А.Суворова. Які проблеми здаються найбільш актуальними сліпоглухому вченому?

Рекомендована література

1. Пахомова Н.Г. Спеціальна психологія : навч. посіб. для студентів. Полтава : АСМІ, 2016. 359 с.
2. Келлер, Елена Адамс. История моей жизни [пер. с англ. Е.Ф. Левина]. Захаров, 2003. 269 с.
3. Основы специальной психологии: Учеб. пособие для студ. / Под ред.. Л.В.Кузнецовой. Академия, 2005. 480 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/152669/>
4. Специальная психология: Учеб. пособие / В,И. Лубовский, Т.В.Розанова, Л.И.Солнцева и др. Академия, 2005. 464 с. URL:<http://www.twirpx.com/file/492234/>
5. <https://syvorov.ru/>

РОЗДІЛ 4. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Змістовий модуль 1. Загальні питання спеціальної психології

Тема 1.1 Спеціальна психологія як самостійна галузь науки й практики

Питання для самостійної роботи.

1. Предмет вивчення спеціальної психології. Розділи спеціальної психології.
2. Статистична, функціональна та ідеальна норма розвитку.
3. Визначення дизонтогенії. Інші терміни, що позначають дітей з дизонтогеніями. Види психічного дизонтогенезу
4. Зв'язок між первинним дефектом і вторинними відхиленнями в розвитку.
5. Закономірності відхиленого психічного розвитку за Л.С.Виготським.
6. Закономірності розвитку, що відхиляється, за В.І.Лубовським .

Завдання для самостійної роботи.

1. Опрацюйте першоджерела (конспекти, тези).
2. Скласти короткий словник термінів, що використовуються при вивченні даної теми.
3. Зрівняти поняття «корекція» й «компенсація».
4. Порівняйте поняття «адаптація» і «реабілітація».

Тема 1. 2. Причини виникнення відхилень у розвитку

Питання для самостійної роботи

1. Визначити дві великі групи причин, якими може бути викликаний первинний психофізичний дефект.
2. Надати визначення поняттю «ендогенний». Висвітлити вплив ендогенних факторів на розвиток дитини.
3. Порівняти поняття «ендогенний» та «вроджений». Знайти відповідь на питання, в чому їх розбіжність.
4. Ознайомитися з літературою до теми та дати відповідь на питання, в яких періодах розвитку можуть діяти екзогенні патогенні фактори, що викликають психофізичні вади.

5. Дати визначення тератогенів. Назвати принципи дії тератогенів.
6. Назвати види тератогенів.
7. Зрівняти фактори, що сприяють появі вад в пренатальному періоді з факторами, що сприяють появі вад в постнатальному періоді.
8. Ознайомитися зі шкалою Апгар та з'ясувати, чому низькі бали за даною шкалою небезпечні з точки зору виникнення психофізичні вад.

Завдання для самостійної роботи.

1. Опрацюйте першоджерела (конспекти, тези).
2. Скласти короткий словник термінів до даної теми.
3. Підготувати слайд зі шкалою Апгар

Модуль 2

Змістовий модуль 2. Психологічні особливості дітей з дизонтогеніями, що плинуть за типом ретардації.

Тема 2.1. «Психологічні особливості дитини з розумовою відсталістю»

Питання для самостійної роботи

1. Назвіть загальні прояви, які характерні для дизонтогеній, що протікають за типом ретардації.
2. Визначення розумової відсталості. Причини розумової відсталості.
3. Перелічите ступеня розумової відсталості.
4. Охарактеризуйте кожен ступінь розумової відсталості.
5. Співвідносність легкий, помірний, важкий й глибокий ступені розумової відсталості з дебільністю, імбецильністю й ідіотією.
6. Охарактеризуйте пізнавальну сферу дитини з легким ступенем розумової відсталості.
7. опишіть основні особливості емоційно-вольової сфери дитини з легким ступенем розумової відсталості.
8. опишіть особливості діяльності дітей з легким ступенем розумової відсталості.

Завдання для самостійної роботи.

1. Опрацюйте першоджерела (конспекти, тези).
2. Скласти короткий словник термінів до даної теми.
3. У відомих вам дизонтогеніях, що протікають за типом ретардації визначите їх головну відмінність.
4. Проаналізуйте визначення розумової відсталості. Зробіть виводи про стійкість, причини, клінічну картину і прогнози розвитку при розумовій відсталості за її визначенням.
5. Порівняйте розумову відсталість і деменцію. Визначте їх схожість і відмінності.
6. Розшифруйте поняття «корекція», «компенсація», «адаптація», «реабілітація» стосовно дітей з розумовою відсталістю.

Тема 2.2 Психологічні особливості дітей із затримкою психічного розвитку.

Питання для самостійної роботи

1. Дати визначення затримки психічного розвитку. Назвати типи затримки психічного розвитку за К.С. Лебединською.
2. Охарактеризувати ЗПР конституціонального походження. Назвати її причини.
3. Охарактеризувати ЗПР соматогенного походження. Назвати її причини.
4. Охарактеризувати ЗПР психогенного походження. Назвати її причини.
5. Охарактеризувати ЗПР церебрально-органічного походження. Назвати причини виникнення ЗПР церебрально-органічного походження.
6. Охарактеризувати особливості розвитку пізнавальної сфери в дітей із ЗПР.
7. Відповісти на запитання, які особистісні риси спостерігаються та яким чином порушується розвиток емоційно-вольової сфери в дітей із ЗПР.
8. Назвати відмінні риси діяльності дітей із ЗПР. Назвати й охарактеризувати вид діяльності, що піддається найбільшій деформації в дітей із ЗПР.

Завдання для самостійної роботи.

1. Опрацюйте першоджерела (конспекти, тези).
2. Скласти короткий словник термінів до даної теми.
3. Розшифруйте поняття «корекція», «компенсація», «адаптація» стосовно дітей із затримкою психічного розвитку.
4. Підібрати ігрові методи розвитку мовлення дитини зі затримкою психічного розвитку

Змістовий модуль 3. Психологічні особливості дітей з дизонтогеніями, що плинуть за типом дефіцитарності

Тема 3.1 Психологічні особливості дітей з порушеннями слуху.

Питання для самостійної роботи

1. Яке порушення слуху називають глухотою? Яке порушення слуху називають туговухістю? Яких дітей називають оглухлими?
2. Охарактеризуйте різні види сприйняття глухих дітей.
3. Охарактеризуйте розвиток пізнавальної сфери дитини, що не чує мовлення оточуючих.
4. Які види мовлення використовуються при навчанні глухих?
5. Зрівняйте словесне звукове мовлення, дактильну абетку й жестову форму мови. Визначте їхню подібність і розходження.
6. Охарактеризуйте особливості емоційно-вольової сфери глухої дитини. Назвіть відмінні риси особистісного розвитку глухих дітей.
7. Опишіть особливості діяльності глухої дитини.

Завдання для самостійної роботи.

1. Опрацюйте першоджерела (конспекти, тези).
2. Скласти короткий словник термінів до даної теми.
3. Розшифруйте поняття «корекція», «компенсація», «адаптація», «реабілітація» стосовно дітей з порушеннями слуху.
4. Знайдіть в інтернеті та вивчіть декілька жестів для означення своїх бажань.

5. Знайдіть в інтернеті українську дактильну абетку та спробуйте продактилювати своє ім'я, та прізвище.

Тема 3.2. Психологічні особливості дітей з порушеннями зору.

Питання для самостійної роботи

1. Яких дітей прийнято вважати сліпими? Яких дітей відносять до категорії слабозорих?
2. Які особливості розвитку пізнавальної сфери дитини з порушенням зору?
3. Охарактеризуйте дотик сліпих і слабозорих дітей.
4. Охарактеризуйте слухове сприйняття сліпих дітей. Які особливості нюху осіб з порушеним зором?
5. Як розвивається мовлення сліпої дитини?
6. Які особистісні особливості спостерігаються в сліпих дітей?
7. Які специфічні засоби використовуються при навчанні сліпих?

Завдання для самостійної роботи.

1. Опрацюйте першоджерела (конспекти, тези).
2. Скласти короткий словник термінів до даної теми.
3. Знайдіть відповідь на питання, який вид сприйняття стає домінуючим при глибоких порушеннях зору. Обґрунтуйте свою позицію.
4. Знайдіть відповідь на питання, чи відрізняється мислення незрячої людини від мислення інших людей. Які його специфічні особливості?
5. Розшифруйте поняття «корекція», «компенсація», «адаптація», «реабілітація» стосовно дітей з порушеннями зору

Тема 3.3 Психологічні особливості дітей з порушеннями мовлення

Питання для самостійної роботи

1. Перелічити клінічні форми порушень мовлення.
2. Охарактеризувати загальні особливості розвитку пізнавальної сфери в дітей з порушеннями мовлення.

3. Охарактеризувати особливості спілкування в дітей з порушеннями мовлення.
4. Дати характеристику особистості й емоційно-вольової сфери в дітей з порушеннями мовлення.
5. Охарактеризувати особливості діяльності дітей з порушеннями мовлення.

Завдання для самостійної роботи.

1. Опрацюйте першоджерела (конспекти, тези).
2. Скласти короткий словник термінів до даної теми.
3. Знайдіть відповідь на питання, який вид діяльності стає найуразливішим навіть при незначних мовленнєвих порушеннях?
4. Підібрати методики для обстеження мислення, уваги, пам'яті, сприйняття дітей з порушенням мовлення

Тема 3.4 Психологічні особливості дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату.

Питання для самостійної роботи

1. Дати визначення рухового порушення. Відповісти на запитання, на які групи поділяються діти з порушенням опорно-рухового апарату залежно від важкості порушення рухової функції.
2. Дати визначення й розкрити сутність поняття «дитячий церебральний параліч».
3. Охарактеризувати структуру рухового дефекту при дитячому церебральному паралічі.
4. Назвати загальні особливості пізнавальних психічних процесів у дітей із ДЦП.
5. Охарактеризувати особливості розвитку особистості й емоційно-вольової сфери в дітей із ДЦП.
6. Описати особливості формування різних видів діяльності в дітей із ДЦП.

Завдання для самостійної роботи.

1. Опрацюйте першоджерела (конспекти, тези).
2. Скласти короткий словник термінів до даної теми.

3. Поясніть, чому у таких дітей порушуються всі види діяльності.
4. Розшифруйте поняття «корекція», «компенсація», «адаптація», «реабілітація» стосовно дітей з наслідками дитячих церебральних паралічів.
5. Запропонуйте основний напрям логопедичного (психологічного) втручання при ДЦП.

Змістовий модуль 4. Психологічні особливості дітей з дизонтогеніями, що плинуть за типом асинхроній

Тема 4.1. Особливості психічного розвитку дітей з розладами аутистичного спектру.

Питання для самостійної роботи

1. Поняття про синдром раннього дитячого аутизму й аутистичних рисах особистості. Причини аутизму.
2. Назвати основні ознаки РДА за Каннером. Дати опис основних ознак аутизму.
3. Як зв'язана уява дітей із РАС з характерними для них страхами?
4. Охарактеризувати особливості мовленнєвого розвитку дітей із РАС.
5. У чому складаються особливості інтелектуального розвитку дітей із РАС?
6. Охарактеризувати особливості емоційної сфери дітей із РАС. Описати діяльність дітей із РАС
7. Оцінити можливості розвитку, навчання й соціалізації дітей із синдромом раннього дитячого аутизму.

Завдання для самостійної роботи.

1. Опрацюйте першоджерела (конспекти, тези).
2. Скласти короткий словник термінів до даної теми.
3. Охарактеризуйте можливості здобування освіти дітьми з РАС.
4. Знайти в мережі Інтернет надані на лекції види корекційно-педагогічної допомоги дитині, яка страждає на РАС.

5. Ознайомтеся з тестом для батьків та знайдіть в інтернеті відео матеріали до практичного заняття з дитиною, що страждає на РАС.
<https://test.autism.help/?fbclid=IwAR16dvVBsWCHJ491mVr-1B5xWq9OIRwWy9LCu4yAuplOj9Y7hVwoogNxmH4>

Тема 4.3. Психологія дітей зі складними порушеннями розвитку.

Питання для самостійної роботи

1. Проаналізуйте причини складних порушень розвитку. Яку роль у виникненні складних порушень розвитку грає поєднання ендогенних і екзогенних чинників?
2. Вивчіть і опишіть перші дослідження вивчення і навчання дітей із сліпоглухотою.
3. Назвіть найбільш успішні експерименти в навчанні сліпоглухих дітей.
4. Знайдіть в літературі відповідь на питання, яку роль грає навчання мовленню в розвитку сліпоглухої дитини. У якій формі відбувається первинне оволодіння мовленням?
5. Опишіть шлях, який проходить сліпоглуха дитина на шляху до соціалізації.
6. Знайдіть відповідь на питання, чому більшість дітей з складними дефектами надто пізно отримують адекватну психолого-педагогічну допомогу.

Завдання для самостійної роботи.

1. Опрацюйте першоджерела (конспекти, тези).
2. Визначте основні поняття та випишіть їх із поясненням в словник.
3. Ознайомтеся з сайтом сліпоглухого доктора психологічних наук А. Суворова. Які проблеми здаються найбільш актуальними сліпоглухому вченому?
4. Розкрийте поняття «корекція», «адаптація» і «реабілітація» щодо осіб із сліпоглухотою.

РОЗДІЛ 5.

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ (ІНДЗ)

Підготувати презентацію на електронному носії та виступити на практичному занятті з відповідною тематикою (протягом семестру)

5.1 Приблизна тематика ІНДЗ:

1. Види дизонтогеній та загальні закономірності відхиленого розвитку
2. Причини виникнення відхилень у розвитку в дітей
3. Психологічні особливості дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю
4. Психологічні особливості дітей дошкільного віку з затримкою психічного розвитку
5. Психологічні особливості дітей дошкільного віку з порушеннями слуху.
6. Психологічні особливості дітей дошкільного віку з порушеннями зору.
7. Психологічні особливості дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення
8. Психологічні особливості дітей дошкільного віку з порушеннями функцій опорно-рухового апарату
9. Психологічні особливості дітей дошкільного віку з розладами аутистичного спектру
10. Психологічні особливості дітей дошкільного віку зі складними порушеннями розвитку.
11. Первинне виявлення відхилень у розвитку.
12. Методи профілактики й корекції вторинних відхилень у психічному розвитку дітей дошкільного віку
13. Ігрові методи розвитку мовлення дитини дошкільного віку з ЗПР
14. Методики для встановлення контакту з дитиною дошкільного віку, що страждає на РАС.
15. Методи розвитку навичок ефективної комунікації в дошкільників із розумовою відсталістю.
16. Методики логопедичного обстеження дітей дошкільного віку з порушенням слуху

17. Моделі коректувального навчання дітей з РАС.
18. Навчання мовленню дитини із сліпоглухотою
19. Психолого-педагогічна (логопедична) допомога дитині дошкільного віку з розумовою відсталістю
20. Психолого-педагогічна (логопедична) допомога дитині дошкільного віку з ЗПР
21. Психолого-педагогічна (логопедична) допомога дитині дошкільного віку з порушенням слуху
22. Психолого-педагогічна (логопедична) допомога дитині дошкільного віку з порушенням зору
23. Психолого-педагогічна (логопедична) допомога дитині дошкільного віку з порушенням мовлення
24. Психолого-педагогічна (логопедична) допомога дитині дошкільного віку з РАС
25. Психолого-педагогічна (логопедична) допомога дитині дошкільного віку з порушеннями функцій опорно-рухового апарату

ЗДОБУВАЧ ПРИ ВИКОНАННІ ІНДЗ ПОВИНЕН ДОТРИМУВАТИСЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ, НЕ ДОПУСКАТИ АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ.

Академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання (відповідно до ст. 69 Закону України «Про вищу освіту»).

Види академічного плагіату:

- копіювання;
- перефразування;
- компіляція;

- використання інформації (факти, ідеї, формули, числові значення тощо) з джерела без посилання на це джерело;
- подання як власних робіт (тез, аналітичних звітів, письмових робіт, есеїв тощо), виконаних на замовлення іншими особами, у тому числі робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання.

5.2 Методичні вказівки щодо оформлення ІНДЗ

Загальний обсяг презентації від 10 до 12 слайдів; На першому файлі вказують назву навчального закладу, предмет, тему роботи, ПШ та курс, групу студента, ПШ, науковий ступінь та посаду викладача. На другому файлі повинен бути означений зміст презентації, який розкриває тему. При оцінці презентації особлива увага звертається на вміння здобувача виділити головне; наявність наочності, яка відповідає змісту; наявність схем, що розкривають сутність теми; повне розкриття теми; самостійність виконання. Також враховується вміння донести свій матеріал до аудиторії, тобто доступно його пояснити. На останньому файлі наводиться список використаних джерел (літературні джерела (не більше 5) розміщуються в алфавітному порядку, відповідно до ДСТУ 8302:2015.

РОЗДІЛ 6. КОНТРОЛЬНІ ЗАСОБИ ПЕРЕВІРКИ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРАКТИЧНОЇ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

6.1. Приклади тестових завдань для поточного контролю

1. Дисципліна «спеціальна психологія» є
 - а). розділом загальної психології
 - б). розділом спеціальної педагогіки
 - в). розділом загальної педагогіки

2. Соціальна адаптація дітей з особливими освітніми потребами це
 - а). пристосування дитини з особливими освітніми потребами до соціуму
 - б). виправлення недоліків розвитку дитини з особливими освітніми потребами
 - в). відновлення придатності дитини з особливими освітніми потребами до життя в суспільстві

3. Реабілітація дітей з особливими освітніми потребами це
 - а). відновлення придатності дитини з особливими освітніми потребами до життя в суспільстві
 - б). виправлення недоліків розвитку дітей з особливими освітніми потребами
 - в). пристосування дитини з особливими освітніми потребами до соціуму

4. Компенсація відхиленого розвитку це
 - а). пристосування дитини з особливими освітніми потребами до соціуму
 - б). виправлення недоліків розвитку дітей з особливими освітніми потребами
 - в). перебудова всієї пізнавальної діяльності дитини з особливими освітніми потребами під впливом дефекту

5. Корекція відхиленого розвитку це
 - а). інтенсивніший розвиток деяких здібностей замість втрачених
 - б). виправлення недоліків розвитку дітей з особливими освітніми потребами
 - в). пристосування дитини з особливими освітніми потребами до соціуму

6. Дитина з дизонтогенією це дитина, у якої
 - а). порушені ті або інші функції організму
 - б). порушений хід нормального розвитку
 - в). хвора дитина

7. Причини виникнення відхилень у розвитку
- а). в основному соціальні
 - б). завжди генетично обумовлені
 - в). частіше біологічні
8. Розумова відсталість це
- а). гостре психічне захворювання
 - б). загальне зниження пізнавальної діяльності, обумовлене недоліком соціалізації дитини
 - в). загальне зниження пізнавальної діяльності, обумовлене органічною поразкою кори головного мозку
9. Дитина з розумовою відсталістю в дошкільному віці
- а). любить грати в різні ігри
 - б). не уміє грати.
 - в). не відрізняється від нормальної дитини
10. **Не** виділяють ступінь розумової відсталості
- а). слабку
 - б). легку
 - в). помірну
 - г). важку
 - д). глибоку
11. Адаптація дитини з розумовою відсталістю до життя в соціумі
- а). досягається при правильному лікуванні дитини
 - б). здійснюється незалежно від умов в яких знаходиться дитина
 - в). вимагає цілого комплексу заходів і є спеціальним завданням батьків
12. **Не** виділяють затримку психічного розвитку
- а). психогенного походження
 - б). церебрально-органічного походження
 - в). соматогенного походження
 - г). конституціонального походження
 - д). соціогенного походження
13. Діти із ЗПР
- а). розвиваються сповільнено, але з часом набувають рис дитини, що нормально розвивається
 - б). є розумово відсталими
 - в). розвиваються сповільнено і ніколи не стають цілком нормальними
14. Тератогени це

- а). речовини і хвороби, які впливають на плід і можуть викликати порушення його розвитку
 - б). речовини і хвороби, які впливають на дитину після народження і можуть викликати порушення її розвитку
 - в). речовини і хвороби, які впливають на матір дитини і можуть привести до різних захворювань
15. Азбука Брайля використовується при навчанні дітей з
- а). сліпотою
 - б). глухотою
 - в). розумовою відсталістю
16. Дактильна азбука використовується при навчанні дітей з
- а). сліпотою
 - б). глухотою
 - в). розумовою відсталістю
17. До загальних закономірностей розвитку в умовах дизонтогенії не відноситься:
- а). порушення прийому, переробки, збереження і використання інформації
 - б). порушення мовленнєвого опосередкування
 - в). порушення діяльності аналізаторів
 - г). триваліші терміни формування уявлень і понять
 - д). ризик виникнення станів соціально-психологічної дезадаптації
18. До принципів дії тератогенів відноситься
- а). дія тератогену виявляється завжди, незалежно від генотипу організму
 - б). вплив тератогену не змінюється на різних етапах внутрішньоутробного розвитку
 - г). дія тератогену залежить від генотипу організму
19. До основних видів психічного дизонтогенезу відноситься
- а). розвиток за типом адиктивності
 - б). розвиток за типом делинквентності
 - в). розвиток за типом ретардації
20. До чинників, що забезпечують нормальний розвиток дитини відноситься:
- а). нормальна робота головного мозку і його кори
 - б). нормальна діяльність шлунку
 - в). відсутність соматичних захворювань
21. До складних порушень дитячого розвитку відносять
- а). порушення розвитку значного ступеня

- б). психофізичне порушення з супутніми йому соматичними захворюваннями.
в). поєднання двох або більш психофізичних порушень
22. Найбільш характерні риси дитини з розладами спектру аутизму це
а). порушення інтелекту
б). обдарованість
в). порушення соціальної взаємодії
23. Дизонтогенії це
а). порушення поведінки
б). порушення розвитку
в). порушення здоров'я
24. На розвиток дитини з дизонтогенією істотний вплив надає
а) матеріальний добробут сім'ї
б). факт мешкання в міській місцевості
в). наявність раннього педагогічного втручання
25. До дизонтогеній, що плінуть за типом ретардації відноситься
а) розумова відсталість
б) порушення мовлення
в). порушення слуху
26. Розподіл уваги у дітей з розумовою відсталістю
а). відмінний
б). хороший
в) утруднений
27. Сприйняття у дітей з розумовою відсталістю
а) диференційоване
б). мало диференційоване
в). відповідає віковій нормі
28. Краще за все діти з розумовою відсталістю запам'ятовують
а) словесний матеріал
б). матеріал, з яким проводять маніпуляції
в). наочний матеріал
29. Мислення у дітей з розумовою відсталістю
а). порушено тільки словесно-логічне
б). порушено і наочно-дієве, і наочно-образне, і словесно-логічне
в). порушене наочно-образне і наочно-дієве

30. По відношенню до результатів власної діяльності діти з розумовою відсталістю
- а). критичні
 - б). лояльні
 - в). некритичні
31. Мовленнєвий розвиток дітей з розумовою відсталістю
- а). здійснюється з великим запізненням
 - б). не відрізняється від норми
 - в). здійснюється з випередженням норми
32. Словник у дітей з розумовою відсталістю
- а). багатий
 - б). достатній
 - в). бідний
33. Для того, щоб сформувати у дитини з розумовою відсталістю які-небудь навички треба
- а). просто показати дитині правильну дію
 - б). багато разів разом з дорослим повторювати потрібні дії, супроводжуючи їх мовленням
 - в). показати дію і відпрацювати її у вправах
34. Діти з розумовою відсталістю дошкільного віку
- а). не можуть контролювати свої вчинки і бажання
 - б). контролюють свої вчинки і бажання
 - в). контролюють свої вчинки і бажання під керівництвом дорослих
35. Найбільш характерними проявами РАС в ранньому віці є
- а). відсутність фіксації погляду на обличчі матері
 - б). випереджувальний розвиток мовлення
 - в). використання жестів для контактів з оточуючими
36. До особливостей мовленнєвого розвитку дитини з РАС відноситься
- а). здатність до діалогу
 - б). ехолалії
 - в). дизартрії
37. У поведінці дитини з РДА практично ніколи не зустрічається
- а). стереотипії
 - б). страхи
 - в). емоційна теплота
38. Дитина з глухотою
- а). є розумово відсталою

- б). по рівню розвитку не відрізняється від однолітка, що нормально розвивається
- в). має якісну своєрідність пізнавальної діяльності

39. Навчання словесному мовленню дитини з глухотою

- а). утруднено
- б). неможливо
- в). нормативно

40. За допомогою слуху діти зі сліпотою можуть

- а). складати картину уявлень про світ
- б). розрізняти форму предметів
- в). встановлювати співвідношення частин предмету між собою

ГЛОСАРІЙ

Адаптація – пристосування людини до певних умов навколишнього середовища.

Акалькулія - порушення здатності до виконання арифметичних дій, що виникає внаслідок недорозвинення або поразки тім'яно-потиличних областей кори домінантної півкулі головного мозку.

Акцентуація - перебільшений, але в рамках психологічної норми розвиток особливостей характеру або рис особистості суб'єкта.

Алалія – відсутність чи недорозвиток мовлення в дітей, який обумовлено органічної поразкою головного мозку. Розрізняють **моторну**, при якій зберігається розуміння мовлення, але порушена його вимовна сторона й **сенсорну**, при якій відсутнє розуміння мовлення й порушується його вимовна сторона також. Причина алалії - органічне пошкодження мовленнєвих зон кори головного мозку до оволодіння дитиною мовленням.

Амнезія – порушення пам'яті, хворобливе забування подій власного досвіду.

Анамнез – сукупність відомостей про хворого, яка включає опис умов життя, що передували захворюванню та розвиток захворювання до початку лікування.

Анорексія – відсутність апетиту, стійка відмова від харчування, що супроводжується патологічним схудненням.

Анофтальм – вроджена аномалія розвитку ока з відсутністю очного яблука.

Артикуляція – спільна діяльність мовленнєвих органів, яка призводить до вимовляння звуків.

Атрофія зменшення об'єму м'язів внаслідок порушення їх живлення.

Аудіометрія – вимірювання стану слуху з використанням каліброваних електронних приладів.

Аутизм - стан психіки, що характеризується замкнутістю, зануренням у себе, відсутністю потреби в спілкуванні, перевагою свого внутрішнього миру контактам з навколишніми.

Афазія повна або часткова втрата мовлення, обумовлена органічними локальними поразками головного мозку після того, як людина оволодіє мовленням.

Брадилалія – патологічне уповільнення мовлення.

Булімія – патологічне підвищення апетиту, яке призводить до ожиріння.

Габілітація - застосування комплексу мер медичного, соціального й освітнього характеру з метою розвитку дитини з психофізичними вадами до найвищого рівня її функціональних можливостей.

Гіперкінез – мимовільні рухи, позбавлені змістового фізичного значення.

Гіпертимія - надмірна емоційність, збудливість.

Гіпокінезія – зниження рухової активності.

Глухота стійке порушення слуху, при якому виявляється неможливим сприйняття навколишнього мовлення й самостійне оволодіння мовленням.

Дактиль (дактильна абетка) - специфічна форма зображення букв за допомогою зміни положення пальців правої руки.

Дебільність - легкий ступінь розумової відсталості.

Деградація – загальне прогресуюче зниження психіки.

Декомпенсація – порушення діяльності організму, будь-якої функціональної системи або органу внаслідок зриву чи виснаження пристосувальних механізмів.

Деменція – набуте слабоумство, стійке ослаблення інтелектуальної діяльності у сполученні з розладами пам'яті та емоційно-вольової сфери.

Депривація сенсорна – недостатність, недовантаження системи аналізаторів, що спостерігається в умовах ізоляції, або внаслідок порушення роботи органів чуття.

Дефект - фізичний або психічний недолік, що викликає порушення нормального розвитку дитини.

Дефіцітарність - недостатність аналізаторних систем.

Дизартрія - порушення вимовної і мелодико-інтонаційної сторони мовлення, обумовлене недостатністю іннервації м'язів мовленнєвого апарату.

Дизонтогенія - вада розвитку, що утрудняє повноцінний психосоціальний розвиток дитини.

Дисграфія - порушення писемного мовлення, що виявляється в заміні букв, у пропуску й перестановці букв і складів, у злитті слів, може бути пов'язано як з недорозвиненням усного мовлення й недорозвиненням фонематичного слуху, так і з поразкою кори головного мозку.

Дислалія - порушення вимови при нормальному слуху й збереженої іннервації мовленнєвого апарату. Розрізняють *механічну* й *функціональну* дислалію.

Дислексія - часткове порушення здатності читати, що настає внаслідок органічної поразки мовленнєвих зон кори головного мозку.

Дисплазія – неправильний розвиток органів і тканин.

Дистимія - порушення настрою, що характеризується загальною пригніченістю.

Дисфонія - розлад голосу внаслідок патологічних змін голосового апарату.

Дисфорія – похмурий, дратливий, злостивий настрій з розлютованістю та вибуховістю без видимої причини.

Дитячий церебральний параліч (ДЦП) - захворювання незрілого головного мозку, при якому внаслідок поразки рухових центрів мозку спостерігаються різні психомоторні порушення (погана координація рухів, параліч кінцівок, гіперкінези).

Дотик – один з основних видів відчуття. Полягає у відображенні об'єктів зовнішнього середовища за умови торкання до них.

Дромоманія – потяг до зміни місця перебування, мандрювання, є проявом психічного захворювання.

Ейфорія – піднесений, радісний, веселий настрій, стан безпеки, задоволення, що не збігається ані з об'єктивним станом людини, ані з життєвими обставинами.

Екзогенний – зовнішнього походження; у медицині – те, що зумовлюється причинами, які лежать поза організмом.

Емпатія – співчуття, проникнення в емоційний стан іншої людини.

Ендогенний - такий, що виникає через причину, що знаходиться у самому організмі.

Енурез – мимовільне сечопускання.

Енцефаліт – запалення головного мозку.

Енцефалопатія – органічне ураження головного мозку, що не має запалення. Виникає внаслідок травм, інтоксикацій, інфекційних і судинних захворювань мозку.

Етіологія – вчення про причини та умови виникнення хвороб. У вузькому значенні – причина виникнення недуги чи патологічного стану.

Ехолалія – повторення слів та фраз інших людей без усвідомлення змісту.

Жестова мова - самостійна форма мови, що виникає в глухій людині як можливість реалізації її потреби в спілкуванні, що включає міміку, жести й пантоміміку.

Загальний недорозвиток мовлення – різні складні мовленнєві розлади, при яких у дітей порушене формування усіх компонентів мовленнєвої системи при збереженні нормального слуху та інтелекту.

Затримка психічного розвитку (ЗПР) - особливий тип відхилення в розвитку, що проявляється в уповільненні темпу психічного розвитку дитини, який може бути подоланий за умови одержання дитиною психолого-педагогічної допомоги.

Заїкання - порушення плавності мовлення, обумовлене судорогами м'язів мовленнєвого апарату.

Ідіотія - найбільш глибокий ступінь розумової відсталості, такий що характеризується неможливістю адекватного осмислення дійсності й відсутністю мови.

Імбецильність - помірний ступінь розумової відсталості, що допускає обмежене оволодіння мовою й навчання дитини навичкам самообслуговування.

Імпульсивні дії – дії, що здійснюються під впливом неусвідомлюваних, або мало усвідомлюваних зовнішніх впливів чи внутрішніх спонук.

Інвалідність – стан людини, яка частково або зовсім не здатна виконувати певні дії, втратила працездатність остаточно, чи на тривалий час.

Інертність – довготривале збереження рівня процесів нервового збудження чи гальмування.

Інфантилізм – збереження у психіці і поведінці дорослої людини особливостей, властивих дитячому вікові, або демонстрація у поведінці дитини будь-якого віку моделей та ріс поведінки, притаманних дитині більш раннього віку.

Компенсація - відшкодування, вирівнювання, відновлення порушених функцій шляхом використання збережених, або перебудова всієї пізнавальної діяльності з використанням збережених функцій для заміщення порушених.

Корекційна педагогіка – наука про закономірності та особливості освіти, виховання й навчання різних категорій осіб, що мають відхилення психічного розвитку.

Корекція - сукупність педагогічних, психологічних і лікувальних засобів, спрямованих на виправлення недоліків у розвитку й поведінці дитини.

Кохлеарний імплант – електронний пристрій для електронного протезування слуху. Вживлюється хірургічним шляхом.

Логопатія – загальна назва розладів усного та писемного мовлення.

Логопедія - галузь корекційної освіти, що розробляє проблеми навчання й виховання дітей з важкими порушеннями мовлення, а також методи й прийоми корекції різних порушень мовлення в дітей з типовим розвитком.

Мікрофтальм – вроджена аномалія розвитку ока, що характеризується зменшенням усіх його параметрів та різкою зниженою зору.

Мікроцефалія – значне зменшення розмірів черепа за нормальних розмірів інших частин тіла. Спостерігається недостатність розумового розвитку.

Мінімальна мозкова дисфункція – патологічний стан, який виявляється у комбінованих порушеннях сприймання, моторики та уваги, синдром, що відображає наявність легких порушень розвитку.

Моторика – сукупність рухових реакцій.

Мутизм - відсутність мовлення при збереженому слуху.

Неврастенія – одна з форм неврозу. Основні симптоми: дратлива слабкість, лабільність емоцій, нестійкість настрою.

Невроз – функціональний розлад вищої нервової діяльності внаслідок перенапруження основних нервових процесів – збудження і гальмування.

Невропатія – хворобливий стан, спричинений уродженим порушенням функцій вегетативної нервової системи. У немовлят проявляється у неспокої, поганому апетиті, порушеннях сну.

Оглухлі – люди, які втратили слух тоді, коли їхнє мовлення було сформованим.

Олігофренія (застаріле) - форма розумового й психічного недорозвинення, що виникає в результаті органічної поразки кори головного мозку на ранніх етапах розвитку дитини.

Олігофренопедагогіка - галузь корекційної педагогіки, що розробляє проблеми виховання, навчання й корекції розвитку розумово відсталих дітей.

Онтогенез – процес розвитку індивідуального організму.

Параліч – цілковите припинення рухових функцій, що спричинене ураженням рухових апаратів центральної або периферичної нервової системи.

Парез – неповний параліч, зменшення сили та амплітуди довільних рухів, зумовлене порушеннями іннервації відповідних м'язів.

Патогенез – внутрішні механізми виникнення та розвитку патологічних процесів.

Постнатальний – той, що відноситься до періоду після народження.

Пренатальний - той, що відноситься до періоду від запліднення до народження.

Психопатії - аномалії розвитку емоційно-вольової і мотиваційної сфери особистості, що характеризуються тотальністю й стабільністю проявів і соціальною дезадаптацією їхнього носія.

Реабілітація - відновлення придатності, система медико-психолого-педагогічних засобів, спрямованих на включення дитини з порушенням розвитку в соціальне середовище, прилучення до життя й праці на рівні її психофізичних можливостей.

Ретардація - затримка, відставання в розвитку.

Ринолалія - порушення вимови й тембру голосу, пов'язане з уродженим анатомічним дефектом будови мовленнєвого апарату при якому частка повітряного струменю при звукоутворенні проходить не тільки через рот, а й через носову порожнину. Синонім – гутнявість.

Розумова відсталість - стійке непереборне порушення пізнавальної діяльності в результаті вродженої або рано надбаної органічної поразки кори головного мозку.

Сенсорний – чуттєвий, пов'язаний із відображенням дійсності за допомогою відчуттів і сприймань.

Синдром – сполучення (комплекс) симптомів хвороби, пов'язаних єдністю походження.

Синкenezії – додаткові рухи, що мимовільно додаються до довірливих.

Складний дефект – поєднання двох і більше первинних психофізичних порушень у однієї дитини.

Слабозорість – значне зниження зору (від 0,05 до 0,4 на оці, яке краще бачить з корекцією окулярами).

Слабочуючі діти – діти, часткова недостатність слуху яких призводить до порушень мовлення

Сліпота - повна відсутність зорових відчуттів або збережене світловідчуття, або залишковий зір (максимальна гострота 0,04 на оці, що бачить краще, із застосуванням окулярів).

Сліпоглухонімота – сполучення значного порушення зору та слуху.

Слухопротезування – корекція порушеного слуху з використанням слухового апарату або кохлеарного імпланту.

Складні порушення розвитку - сполучення двох або більше психофізичних порушень в однієї дитини.

Соматичний – пов'язаний з тілом, загальне означення всіх хвороб, крім психічних.

Соціальна адаптація - приведення індивідуальної й групової поведінки дітей з порушенням розвитку у відповідність із системою суспільних норм і цінностей.

Сурдопедагогіка - галузь дефектології, що розробляє проблеми, пов'язані з вихованням, навчанням, розвитком слухового сприйняття й корекції вимови дітей з порушеннями слуху.

Тахілалія – патологічне прискорення тему мовлення.

Тетраплегія – одночасний параліч верхніх та нижніх кінцівок.

Тератогени - хвороби або речовини, що впливають на формування плода й здатні викликати несприятливі для його подальшого розвитку зміни.

Тифлопедагогіка - галузь дефектології, що розробляє проблеми, пов'язані з вихованням, навчанням й корекцією розвитку дітей з порушеннями зору.

Тифлосурдопедагогіка - галузь дефектології, що розробляє проблеми вивчення, виховання, навчання й розвитку осіб, які сполучають порушення зору й слуху.

Туговухість - стійке зниження слуху, що утрудняє процес сприйняття мовлення навколишніх і перешкоджає повноцінному самостійному оволодінню мовленням. Може бути виражена в різному ступені: від незначної, що проявляється в мінімальних мовленнєвих відхиленнях; до важкої, що граничить із глухотою, і робить мовлення її носія нерозбірливим для навколишніх.

Ускладнений дефект - сполучення одного істотного психофізичного порушення з іншим порушенням, вираженим слабо.

Фобії - нав'язливі страхи, які людина не в змозі переборювати.

Фонематичне сприймання – процес прийому та розрізнення звуків мовлення.

Церебральний – такий, що походить від головного мозку.

Церебрастенія – ослаблення діяльності центральної нервової системи під впливом різних несприятливих факторів.

Циклотимія - порушення настрою, що характеризується циклічними коливаннями настрою від виражено підвищеного до субдепресивного.

Шрифт Брайля - об'ємний рельєфно-крапковий шрифт, якій використовується для навчання сліпих дітей писемному мовленню.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Дефектологічний словник: навчальний посібник/ за редакцією В.І.Бондаря, В.М.Синьова. Київ: МП Леся, 2011. 528 с.
2. Кобильченко В., Омельченко І. Спеціальна психологія: Навч. посіб. Київ: Академія, 2020. 224 с.
3. Пахомова Н.Г. Спеціальна психологія : навч. посіб. для студентів. Полтава : АСМІ, 2016. 359 с.
4. Синьов В.М., Матвєєва М.П., Хохліна О.П. Психологія розумово відсталого дитини: Підручник. Київ: Знання, 2008. 359 с.

Допоміжна література

1. Бочелюк В.Й. Психологія людини з обмеженими можливостями: Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 264 с.
1. Висоцька А.М. Програми для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей. Київ: Академія, 2012. 202 с.
2. Базима Н. В. Розвиток мовлення дітей з аутизмом./ Н. В. Базима Харків: «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 144 с.
3. Дидактичні та методичні засади спеціальної освіти розумово відсталих дошкільників: нав.-метод. посіб. / Н.О. Макаруч, А.М. Висоцька, О.В. Чеботарьова, А.В. Міненко, С.В. Трикоз, Г.О. Блеч., І.В. Бобренко, І.В. Гладченко. Київ: Інститут спеціальної педагогіки НАПН України 2014. 337 с.
4. Дитина із церебральним паралічем / О. В. Чеботарьова, Ц В., Е. А. Данілавичюте. Харків : «Ранок» ВГ «Кенгуру», 2018. 40 с.
5. Доман Г. Что делать, если у вашего ребенка повреждение мозга = What To Do About Your Brain-injured Child /Перевод С.Л.Калинина. Рига: Juridiskais birojs Vindex, SIA, 2007. 329 с.
6. Душка А. Л. Дитина з розладами аутистичного спектра / А. Л. Душка. Харків : «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 32с.
7. Костенко Т. М. Дитина з порушенням зору / Т. М. Костенко. Харків: «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 40 с.
8. Коргун Л.Н. Дети с отклонениями в развитии. Психологические особенности. Психолого-педагогическая диагностика: Учебное пособие для студентов психолого-педагогического профиля. Одесса: ТОВ «Лерадрук», 2012. 277с.
9. Максименко С.Д. Патопсихологія. Навчальний посібник. Київ.: Центр учбової літератури,. 2018. 208 с.

10. Питерс Т. Аутизм: От теоретического понимания к педагогическому воздействию: Книга для педагогов-дефектологов /Пер. с англ. М.М.Щербаковой; под науч. ред. Л.М.Шипицыной; Д.Н.Исаева. ГИЦ ВЛАДОС, 2003. 240 с.
11. Психологічний супровід інклюзивної освіти: підручник/за заг.ред. Т.О.Докучиної. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2020.172 с.
12. Синьова Є.П. Тифлопсихологія. Київ: Знання, 2008. 365 с.
13. Скрипник Т.В. Феноменологія аутизму. Київ: Фенікс, 2010. 320 с.

Інформаційні ресурси в інтернеті

1. Види розумової відсталості. URL:

https://studopedia.su/10_11116_vidi-rozumovoi-vidstalosti.html

2. Інститути досягнення потенціалу людини. URL:

https://uk.wikipedia.org/wiki/Інститути_досягнення_потенціалу_людини

3. Класифікація розумової відсталості. URL:

<http://medicine.co.ua/xvorob-poaza-kategoriy/2856-klasifikazia-rozumovoy-vidstalosti.html>

4. Весь Гленн Доман. URL:

<http://www.kraskizhizni.com/edu/develop/284-glenn-doman-knigi-kartochki>

5. Електронний каталог <http://library.pdpu.edu.ua/unilib>

6. Основы специальной психологии: Учеб. пособие для студ. / Под ред.. Л.В.Кузнецовой. Академия, 2005. 480 с. URL:

<http://www.twirpx.com/file/152669/>

7. Специальная психология: Учеб. пособие / В,И. Лубовский, Т.В.Розанова, Л.И.Солнцева и др. Академия, 2005. 464 с.

URL:<http://www.twirpx.com/file/492234/>

8. Психолого-педагогическая диагностика: учеб. пособие / И.Ю.Левченко, С.Д.Забрамная, Т.А.Добровольская и др. Академия, 2005. 320с. URL:

<http://log-in.ru/books/psikhologo-pedagogicheskaya-diagnostika-levchenko-i-yu-psikhodiagnostika/>

9. http://pidruchniki.com/82748/psihologiya/teoriya_istoriya_spetsialnoi_psihologii

- 10.http://pidruchniki.com/82747/psihologiya/spetsialna_psihologiya

- 11.https://studopedia.su/8_13687_stanovlennya-spetsialnoi-psihologii-i-pedagogiki.html

- 12.http://subject.com.ua/psychology/psyho_pedagog/1.html

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Шкала Апгар

У 1952 році лікар-анестезіолог Вірджинія Апгар (Virginia Apgar) розробила шкалу, яка являла собою метод швидкого оцінювання клінічного стану новонародженого на першій хвилині життя і з'ясування необхідності оперативного втручання для налагодження дихання. Згодом вона опублікувала доповідь, що включала дані стандартизованого оцінювання стану багатьох немовлят відразу після пологів.

Показники	Стан дитини	Бали
Дихання.	Регулярне, гучно плаче	2
	Затримане, нерегулярне	1
	Відсутнє	0
Частота серцебиття	Вище 100	2
	Нижче 100	1
	Відсутнє	0
Колір шкіри	Рожевий, червоний	2
	Тіло рожеве, кінцівки синюшні	1
	Синюшний, блідий	0
М'язовий тонус	Активно рухається	2
	Рухаються тільки кінцівки	1
	Відсутній	0
Рефлекси (при подразненні носової порожнини)	Кашель, чихання, крик	2
	Слабка гримаса	1
	Реакція відсутня	0

Максимальна кількість балів за шкалою Апгар дорівнює 10. Сім чи вище вважається нормальним. Стан новонароджених, які набрали менше семи балів, оцінюється як середній тяжкості – важкий. Такі діти потребують додаткової консультації невролога, тому що у них висока ймовірність порушення розумового та фізичного розвитку.

УКРАЇНСЬКА ДАКТИЛЬНА АБЕТКА

А	Б	В	Г	Г
Д	Е	Є	Ж	З
Н	І	І	Н	К
Л	М	Н	О	П
Р	С	Т	У	Ф
Х	Ц	Ч	Ш	Щ
Ю	Я	Ь		